Büyük Eğitimciler

Editör: Ali Fuat ARICI

APEGEM KÜLTÜR

Prof. Dr. Ali Fuat ARICI

BÜYÜK EĞİTİMCİLER

ISBN 978-625-7052-82-5
DOI 10.14527/9786257052825

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere http://pegem.net adresinden ulaşılabilmektedir.

1. Baskı: Haziran 2020, Ankara

Yayın-Proje: Özge Yüksek
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emeç Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

MUSTAFA SATI BEY [SÂTÎ EL-HUSRÎ]

Mustafa GÜNDÜZ[1]

Mustafa Satı Bey[2], Yemen'in San'a şehrinde 1880'de doğdu. Halep'in ileri gelen tüccar bir ailesine mensuptur. İstinaf Mahkemesi reisi olan babası Mehmet Hilal Efendi'nin memuriyeti dolayısıyla 13 yaşına kadar San'a, Adana, Ankara, Trablusgarp ve Konya'da bulundu. İlk önce Mekteb-i Mülkiye'nin idadi kısmına girdi. 1893'te girdiği Mekteb-i Mülkiye'den 1900'de mezun olduktan sonra Yanya Vilayeti İdadîsinde Tarih-i Tabii öğretmenliğine başladı ve ilk yazılarını burada yayımladı. İlk kitapları tabiat bilgisi üzerinedir.

1904'te öğretmenlik görevi yanında Yanya vilayeti maiyet memurluğuna, 1905'te Kosova'ya bağlı Radoviç'e, 1907'de Manastır'a bağlı Florina'ya kaymakam tayin edildi. Bu görevleri sırasında Balkanlarda giderek güçlenmekte olan milliyetçilik hareketleri hakkında bilgi sahibi oldu. Manastır'da kaldığı yıllarda İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleriyle çalıştı, ancak Cemiyete üye olmadı. O da İttihatçılar gibi II. Abdülhamid rejiminin sona erdirilmesi ve meşrutiyet idaresinin yeniden kurulması gerektiğine inanıyordu. Temmuz 1908'de ilan edilen Meşrutiyet'i destekledi, Manastır'da *Neyyir-i Hakikat* adlı bir dergi yayımladı. Kısa süre sonra İstanbul'a döndü. Türk düşüncesinin önemli isimlerinden olan abisi Bedi Nuri ile birlikte *Envâr-ı Ulûm* dergisini çıkardı. Dergide farklı konular yanında ders programları ve eğitim üzerine makaleler yazdı. Dönemin Türkçüleri yaptığı işlerden ve getirdiği yeniliklerden dolayı ona büyük saygı

duyuyorlardı, bu sebeple *Türk Frobeli* adını verdiler. Çocukluğundan itibaren farklı bilim dallarıyla ilgilenen Satı Bey Türkçe ve Arapçanın yanında Fransızca, Rumca, Ermenice ve Farsça da biliyordu.

Eylül 1908'de Mekteb-i Mülkiye'den hocası Nail Bey'in teklifi üzerine Darülmuallimîn-i İbtidaiye (Erkek İlköğretim Okulu), Kasım'da Darülmuallimîn-i Âliye (Yüksek Öğretmen Okulu) müdürlüğüne tayin edildi. Bu sırada okulun öğretim programını ve personelini yenileme çalışmalarıyla dikkat çekti. Okulda verdiği konferanslarda toplumların geri kalması veya ilerlemesinin din ve milliyetle ilgisi bulunmadığını, geri kalmanın en önemli sebebinin taassup ve bilgisizlik olduğunu söyledi. Konferanslarının metni kendi çıkardığı *Tedrisât-ı* İbtidaiye *mecmuası*nda yayımlandı. 1910'da Batı eğitim sistemlerini incelemek için iki ay süreli Avrupa seyahatine çıktı. Avrupa dönüşü verdiği konferansta başarının sırrının "azim ve çalışma" olduğu üzerinde durdu. 1911'de Anadolu ve Rumeli gezilerine çıktı. Müdürlüğü sırasında Mekteb-i Mülkiye'de ve Darü'l-Hilafe Medresesi'nde ders vermesinin yanı sıra bir hemşire okulu açtı. Balkan Savaşları'nın olumsuz etkileri üzerine konferanslar verdi, gazetelerde yazılar yazdı. Bunları daha sonra *Ümit ve Azim, Vatan İçin* adlarıyla kitaplaştırdı. Bu dönemde *Terbiye* isimli bir dergi çıkardı. 1912'de Maarif Nazırı Emrullah Efendi ile anlaşmazlığa düşerek istifa etti. 1913'te Darüşşafaka Müdürlüğü göreviyle tekrar memuriyete döndü. Temmuz 1914'te dört ay süren ikinci Avrupa seyahatine çıktı. Bu gezide daha çok anaokullarını gözlemledi. 1915'te Yeni Mekteb'i kurdu. Tevfik Fikret ile görüş birliği sonrasında açılan bu okul, kız öğretmen okulu niteliğindeydi. Okulun bünyesinde kurduğu, Çocuk Yuvası'nın başına kardeşi Neriman Hanım'ı getirdi. Kumkapı'da açılan ve daha sonra Teşvikiye'ye taşınan okul, onun İstanbul'dan ayrılmasından sonra Fevziye Mektebi adını aldı. 1916'da Hüseyin Hüsnü Paşa'nın kızı Cemile Hanım'la evlendi.

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda yenilmesi, Arap topraklarının Osmanlı yönetiminden çıkması, Osmanlıcılık fikrine bağlı Arap kökenli birçok kişi gibi Satı Bey'i de yol ayrımında bırak-

tı. İstanbul'dan ayrılmayı düşünen Satı Bey, kararını Nisan 1919'da toplanan Matbuat Kongresi'nde açıkladı. Arkadaşları ve öğrencilerinin karşı çıkmalarına rağmen, Temmuz 1919'da İstanbul'dan ayrılarak Suriye'ye gitti. Faysal hükümeti döneminde bir süre eğitim müfettişliği ve müdürlüğünün ardından, eğitim bakanlığına getirildi. Temmuz 1920'de Fransa Suriye'yi işgal edip Faysal Hükümeti'ne son verince ülkeden ayrıldı. İtalya, İsviçre ve İstanbul'da Faysal adına temaslarda bulundu. Faysal'ın Temmuz 1921'de daveti üzerine Bağdat'a gitti burada yirmi yıl eğitim hizmetleriyle meşgul oldu. Eğitim Genel Müdürlüğü, Darülmuallimînde hocalık, Eğitim Başmüfettişliği, Bağdat Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığı ve Eski Eserler Genel Müdürlüğü yaptı. 1941'de Irak, İngiltere tarafından işgal edildiğinde birçok Arap milliyetçisi gibi o da Irak vatandaşlığından çıkarıldı, Halep'e gönderildi, oradan Beyrut'a geçti. Beyrut'ta resmî bir görev almayıp fikirlerinden çok etkilendiği İbn-i Haldun üzerine araştırmalar yaptı. 1944 Fransız manda yönetiminin eğitim alanındaki uygulamalarına karşı eğitimde millîleşme politikaları geliştirmek amacıyla Suriye'nin davetlisi olarak Şam'a gitti. Ancak eğitim alanında gerçekleştirmek istediği reformlara karşı çıkılınca Beyrut'a döndü.

1947'de Kahire'ye giden El Husrî, 1945'te Arap Birliği'nde kültür müşaviri olarak çalışmaya başladı. 1953'te Araboloji Enstitüsünün müdürü oldu. Emekliye ayrıldığı 1957'ye kadar bu görevde kaldı. Bağdat, Beyrut ve Kahire'de geçirdiği emeklilik döneminde hatıralarını yazdı. 1967'de Osmanlı Dönemi'ne dair hatıralarını yazmakla meşgul olduğu bilinmekle birlikte, bunların yayımlandığı tespit edilememiştir. 24 Aralık 1968'de Bağdat'ta vefat etti ve İmam-ı Azam Ebu Hanife Camii bitişiğindeki Âzamiye Mezarlığına defnedildi. Satı Bey, İstanbul'dan ayrıldıktan sonra, Türkiye ile irtibatını farklı vesilelerle devam ettirmiştir.

Satı Bey'in Eserleri

Pek çok bilim dalı ve disiplinle ilgilenen bir entelektüel olarak üretkenliği yanında, söylemlerini uygulamaya geçirmek için de büyük çaba sarf eden Satı Bey'in eserlerinin sayısı tam olarak bilinmemektedir. Zira yayımlanmamış birçok eserinin olduğu bilinmektedir. Biyografisinin yer aldığı araştırmalarda eserlerinin listesi yer almaktadır. Satı Bey'in 1919'a kadar yazdığı Türkçe eserlerle bu tarihten sonra Arapça yazdığı eserlerin sayısı 50'nin üzerindedir.[3] Eğitimden siyasete, psikolojiden biyolojiye, tabiat bilgisinden davranış bilimlerine tarih ve edebiyata varıncaya kadar pek çok disiplinde eserler vermiştir. Satı Bey'in, Türkiye'deyken bazılarını bizzat kendisinin çıkardığı pek çok dergide yazıları vardır.

Satı Bey'in Eğitim Anlayışı ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri

Satı Bey diğer pek çok son dönem Osmanlı aydını gibi 1908 siyasî inkılâbının toplu ve devlet yapısında istenilen dönüşümü sağlamadığını görerek, hedefine ulaşabilmek için çağdaş/modern bir eğitim sistemi kurmanın şart olduğuna inanmıştır. Bu inancının gereği olarak da 1908'den sonra içinde yaşadığı toplumun sorunlarına çare olmak için bütün enerjisini mezkûr eğitim sisteminin inşası için harcamıştır. Bu tercih bugün için de son derece anlamlıdır. Devlet ve toplum olarak çekilen sıkıntıların kökenine bakıldığında sorunların, hastalıkların, ölümlerin, fakirlik ve şiddetin kaynağında öncelikle eğitim/sizlik sorunu görülmektedir.

Satı Bey, öncelikle eğitim ve siyaset ilişkisine sonra da okul ve toplum ilişkisine fazlaca önem veren bir eğitimcidir. Bu düşünce sanayi toplumunun bir gereği ve zorunlu sonucu olarak ortaya çıkmış ve modern toplumların vazgeçilmez hayat tarzı haline gelmiştir. Satı Bey, "eğitimin sadece bir pedagoji olmadığını, okulculuk ve çocuk okutma fenni olmadığını anlatmak istemiştir."[4] Ona göre eğitim ve okul, ulus-devletlerin inşasında son derece kritik bir rol üstlenmek-

tedir. Bu noktadan hareketle o, okulu toplumların aynası olarak görür. Ona göre, her yerde okul ile toplum arasında sıkı bir bağ vardır. Farklı eserlerinde tekrar eden ifadesine göre, "okullar milletlerin geçmişini aksettirir, mevcut durumunu temsil eder, geleceğini yansıtır.[5]"

Satı Bey, modern eğitimin ilke ve yöntemlerinden pek çoğunu Türkiye'de ilk defa ifade eden eğitimcilerden biridir. Ona göre nitelikli eğitim sisteminin temeli nitelikli öğretmendir. Zira o toplumlar için kitlesel eğitimin gerekliliğine inanmaktadır.[6] Toplumun bütün fertlerinin çağın imkânlarını yakalayabilecek bir eğitimden geçirilmesini gerekli görür. Bunun için de eğitimde bütün önceliği öğretmen yetiştirmeye ve ilköğretime vermiştir.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde kitle eğitiminin üstten mi, yoksa alttan mı başlaması gerektiğine yönelik Satı Bey ile Maarif Nazırı Emrullah Efendi arasında uzun bir tartışma yaşanmıştır. Emrullah Efendi nitelikli bir kitle eğitimine öncelikle nitelikli bir yükseköğretim oluşturmakla başlanılması gerektiğini söylüyordu ve bunu tûba ağacına benzetiyordu. Bu tartışma *tûba* ağacı nazariyesi adıyla şöhret buldu. Satı Bey bu fikre karşı, nitelikli bir eğitimin öncelikle nitelikli ilköğretim sistemi kurmak ve geliştirmekle gerçekleşebileceğini savunuyordu. 1909'da Maarif Nazırı Emrullah Efendi'ye "*Maarif Islahatı Hakkında*" sunduğu dilekçede şöyle demişti: "Maarifin bütün şubeleri arasında şiddetli bir irtibat vardır; maarifin hiçbir şubesinin, eğitim öğretimin hiçbir derecesinin diğerlerinden ayrı olarak düzeltilmesi ve geliştirilmesi mümkün değildir. Yükseköğretimin ilerlemesi ve gelişmesi onların öğrencisini yetiştirmekte olan ilk ve orta öğretimin ilerlemesine ve gelişmesine bağlıdır."[7] Satı Bey'in Maarif Nazırı'yla olan görüş ayrılığı sebebiyle Darülmualliminden istifa ettiği[8] söylenmektedir.[9] Satı Bey'in eğitim üzerine farklı kişilerle yaptığı tartışmalar, onun Türkiye'den ayrıldığı tarihe kadar devam etmiştir.

Satı Bey, yüksek öğretmen okulunu yeni baştan kurarken yedi yıllık mülkiye hatıralarından çok faydalandığını, okulda toplum hayatını özenle koruduğunu belirtmiştir. Okula gelir gelmez yaptığı ilk değişiklik, eleme sınavı olmuştur. 750 öğrenci sınavdan geçirilerek okulda 150 öğrenci bırakılmıştır. Öğretmenler hemen hemen tamamıyla yenilenmiştir. Genç, çalışkan, dinamik, yenilikçi fikirlere açık öğretmenlerin istihdam edilmesine özen gösterilmiştir. Bugünkü öğretmenlik uygulamasının ilk hali olan *Numune ve Tatbikat Mektebi*ni açmış, müdürlüğüne de önemli eğitimcilerden İhsan Bey'i (Sungu) getirmiştir. Burada öğretmen adaylarının alanlarıyla ilgili çalışmalar yapmasına imkân tanınmış, sergiler açılmış, konferanslar verilmiştir.[10] Eğitim Bakanlığının akademik dergisi olan *Tedrisât-ı İbtidaiye Mecmuası* Satı Bey'in kontrolünde yayımlanmıştır.[11]

Satı Bey'in Türk kültür ve eğitim dünyasına katkı ve etkisi öncelikle nitelikli öğretmen yetiştirme ve sağlam bir ilköğretim sistemi inşa etme üzerine olmuştur. Eylül 1908'de Erkek İlköğretim Okuluna, Kasım'da Yüksek Öğretmen Okulu Müdürlüğüne tayin edilen Satı Bey'in buradaki faaliyetlerini Muallim Cevdet [İnançalp] şöyle sıralamıştır:[12]

1. *Darülmuallimîn'e beden eğitimi derslerini koymuştur.*
2. *Darülmuallimîn musikisini meydana getirmiştir.*
3. *Bilimsel esaslara dayanan bir okuma yazma öğretmeye başlamıştır.*
4. *Çocuk Edebiyatı dersini koymuş ve manzumeler tercüme ettirmiştir.*
5. *Elişleri dersini, müfredata koymuştur.*
6. *Darülmuallimîn'e bilimsel araç ve gereçler almıştır.*
7. *Tatbikat Mektebini kurmuş, projeksiyonla ders yapmıştır.*
8. *Yeteneksiz öğretmenler meslekten atılmıştır.*
9. *İlmî tartışma ve ders tenkidi ile eğitimde tartışma ve keşif yöntemini uygulamıştır.*

10. *Darülmuallimîn'i yatılıya dönüştürmüştür.*
11. *İlköğretim sınıflarına meslek ve tatbikat sınıfı konulmuştur.*
12. *Öğretmenler arası ilişkileri geliştirmiş, okulda nöbet tutmayı başlatmıştır.*
13. *Darülmuallimîn Kongresi düzenlemeye başlamıştır.*
14. *Okul ve şehir gezilerini başlatmıştır.*
15. *Personel seçiminde yeteneklileri belirlemiştir.*
16. *Darülmuallimîn kütüphanesi, müzesi ve Tedrisat Mecmuası onun eseridir.*

Satı Bey'in Eğitim Faaliyetleri ve Görüşleri

Satı Bey ilk olarak 1910 yılı başlarında iki ay süreyle İtalya, Fransa, Almanya, İsviçre, Fransa, Belçika, İngiltere ve Romanya'yı kapsayan bir eğitim araştırma gezisi yapmıştır. Burada okulları, müzeleri ve kütüphaneleri ziyaret edip ders programlarını incelemiştir. İkinci defa 1914 Temmuz'unda dört aylık bir Avrupa gezisine çıkmıştır. Bu gezisine çıkmadan önce çocuk sanatoryumları, açık hava okulları, tatil kolonileri ve bilhassa Montessori usulünü uygulayan okulları ziyaret edeceğini söylemiştir.[13] Bu gezi, ertesi yıl Tevfik Fikret'in de yardımlarıyla kuracağı *Yeni Mekteb*'in esaslarının belirlenmesinde ve oluşumunda etkili olmuştur. Büyük ihtimalle buradan edindiği izlenimler doğrultusunda yazılarında Montessori, Frobel ve Pestalozzi ile ilgili bilgiler vermiştir. Denilebilir ki, Türk eğitim dünyası bu isimleri öncelikle Satı Bey sayesinde tanımıştır. Gerek gezileri gerekse bireysel araştırma ve incelemeleriyle Satı Bey'in Batı kaynaklı bilgi birikimine sahip olduğu görülmektedir. Ancak yine de eserlerinde fikir kaynaklarına dair açık referans/gönderme yoktur.

Hilmi Ziya Ülken, Satı Bey'in Bonisse, Létourneau, Edmond Ferrier, Albert Coudret'un eserlerini okuduğunu, Deniker, Varneau, Quatrefages, Topinard, Mortillet, Luis Fignier'in eserlerini de incelediğini ve yazılarında kullandığını belirtir.[14] Satı Bey *Vatan İçin*

adlı eserinde Fichte'nin Alman milleti için yaptıklarına dikkat çekmiştir.[15] Millî birlik ve beraberliğin sağlanmasında ve ortak bir ülkü oluşturmada eğitimin merkezî gücüne ve önemine vurgu yapmıştır. Buradan hareketle Satı Bey'in önemli fikir kaynaklarından birinin Fichte olduğu söylenebilir. Ancak II. Meşrutiyet aydınları arasındaki vatan fikrinin kaynağı her şeyden önce Namık Kemal'e aittir.

Satı Bey İbn Haldun'a büyük ilgi göstermiş ona hayranlığını belirtmiş[16] ve hakkında derinlemesine çalışmalar yapmıştır. Bu ilginin onda ilk olarak mülkiye öğretimi sırasında oluşmuş olabileceği düşünülebilir. Zira gerek Osmanlı medrese ulemasının, gerekse Tanzimat aydınlarının İbn Haldun üzerine ilgileri bilinmektedir. Buna rağmen İbn Haldun'un eğitim ve öğretim ile ilgili görüşleri ile Satı Bey'in eğitim düşünceleri arasında benzerlik görülmemektedir. *Fenn-i Terbiye* adlı önemli eserinin özellikle ahlâk terbiyesi bölümünde, Kınalızâde' Âlî'nin çocuk eğitimi görüşlerine, tavsiyelerine benzerlikler vardır. Arayışını Batı'da yapan Satı Bey, geleneksel Osmanlı ahlâk ve eğitim zihniyetini Avrupaî tarzda ifade etmeye ve formülleştirmeye çalışmaktadır. O da bir anlamda diğer bazı çağdaşları gibi Batı ile Doğu arasında bir terkip oluşturma gayretindedir.

Satı Bey'in *Fenn-i Terbiye* adlı eseri beden terbiyesi, fikir terbiyesi ve ahlâk terbiyesi olmak üzere üç temel bölümden oluşur. Satı Bey hakkında yazanların hemen hepsi *Fenn-i Terbiye*'nin Türkiye'de ilk çağdaş pedagoji kitabı olduğunu belirtirler. Aynı zamanda yazarın en önemli eğitim kitabı olarak da kabul edilmiştir. *Fenn-i Terbiye* modernleşmeyle birlikte "eğitimle ilerleme miti"ne inanmış ve bunun gerekleri için çareler üretmeye çalışan bir eğitimcinin ürünüdür. Ülken, eserin önemine değinirken şöyle der: "Çocuğun sınıfta oturuş durumu, ışığın gelişi gibi eğitimin ilk sağlık şartları en ince ayrıntısına kadar verilmiştir. Bu konudaki Fransızca eğitim ve öğretim yöntemi yayınlarından faydalanmakla birlikte onların pedagojik kitaplarında hiç yer alamayan birçok sorunu incelemek şerefi Satı Bey'e aittir."[17]

Fenn-i Terbiye, II. Meşrutiyet'in yaygın militer söylemlerinden "öğretmen ordusu" deyimiyle başlamıştır. Öğretmenin eğitim ve toplum için önemi hususunda Satı Bey şöyle der: "Biz, bu ordumuzun sefer durumunun harekete geçmesi ve büyük bir faaliyet ortaya koymasının gerekli olduğu bir zamandayız. Her şeyden daha çok kuvvetli ve faal bir 'öğretmen ordusu'na muhtacız. Artık gelecek, asker ordularımızdan daha çok 'öğretmen *orduları*'mızın maddî ve manevî başarılarıyla ortaya konulacak ve görülecektir. Bu küçük eser, işte bu orduların gerçek ve önemli ihtiyaçlarından birini karşılamak için yazılmıştır. Çünkü eğitim öğretim yöntemi, 'öğretmen *orduları*'nın savaş yöntemidir."

Satı Bey'in *Fenn-i Terbiye*'de anlattıkları bugün hemen her eğitimcinin dilinden düşürmediği Vygotsky, Piaget, Kohlberg, Erikson gibi psiko-pedagogların kuramlarının farklı bir izahıdır. Anlatılan konuların pek çoğu, bugünün eğitim fakültesi derslerinden *Gelişim Psikolojisi* ve *Eğitim Psikolojisi* konularıyla paraleldir. Bireyin gelişim özellikleri, gelişimin ilkeleri, gelişimde öğretmene düşen görev, kalıtım ve çevre şartları ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Çocuk gelişiminde neredeyse anne babayı devreden çıkaran modern pedagoji ve psikoloji ve gelişim bilimine ilave olarak, Satı Bey ebeveyne ve yakın çevreye büyük önem vermiştir. Eğitimin temel etkileyici unsurları olarak; *çevreyi, aileyi, okulu* ve *çocuğun kendini* saymıştır. Bu ifadelere bakıldığında Rus çağdaşı Vygotsky ile büyük bir benzerlik içindedir.

Satı Bey'e göre, çocuklar dili taklitle öğrendiği için, ne kadar güzel ne kadar düzgün, akıcı ve güzel örnekler karşısında bulunurlarsa, o kadar düzgün, akıcı ve güzel bir dile sahip olurlar. Bunun için çocukların *dil çevreleri*ne önem vermeli, onları kaba dilli, hatta yanlış dilli bakıcıların ellerine bırakmamalıdır. Bu ikazlarıyla da o, iyi bir dil eğitiminde öncelikle nereye bakılacağının adresini vermiştir. Çocuğun kendi kendine, kitap okuyarak vs. iyi bir dil gelişimine sahip olmayacağı buradan da görülmektedir.

Çocuklara verilecek ceza ve ödül konusuna da değinen Satı Bey, tekrar ve alışkanlığın duyguları körleştirdiğine değinerek nasihatin, azarın, ödül ve cezanın sürekli tekrar edilmesinden kaçınılmasını ister. Ona göre, nasihat veya azar çoğalınca etkisini kaybeder. Sürekli tekrar edilirse, insan bir süre sonra ceza almaya, azar işitmeye, aşağılanmaya ve hatta dayağa bile alışır. Burada eğitimciye düşen görev çocukların nasıl bir kişiliğe sahip olduklarını belirlemektir. Ödül ve cezayı buna göre ve nadiren kullanmalıdır.

Eğitimcilere düşen en önemli görevlerden birinin çocukların karakterlerini tanımak olduğunu söyleyen Satı Bey, öğretmenlere bunu nasıl yapacaklarının yollarını da gösterir. Eğitimciler çocuk terbiyesinde başarılı olabilmek için, onların karakterlerini anlamalıdır. Bir şahsın karakterini anlamak için hükümleri birkaç gözlem üzerine bina etmekten kaçınmalı, geniş inceleme ve araştırmalarda bulunmalıdır. Ona göre en iyi karakter, aklın ışığı altında, orantılı derecede kuvvetli bir irade ile duyguların bir araya gelmesinden oluşan karakterdir. Eğitimciler, çocuğa mümkün olduğu kadar sağlam ve orantılı bir karakter kazandırmayı en büyük görevleri bilmelidir.

Satı Bey'e göre ahlâk, insanın hal ve hareketinde ortaya koyduğu sabit vasıflardır. İnsanın mutluluk ve olgunluğunu sağlayan ahlâk ise, şeref ve haysiyetli bir şahsiyet, yüksek bir gayret, yücelik ve yüksekliğe eğilim, hakkı sevmek, görevini bilmek, hayırsever olmak, vatanını sevmek ve fedakâr olmak gibi güzel huylardır. Buna göre, ahlâk terbiyesinin amacı "insanı daima gerek kendinin, gerekse diğer insanların mutluluğuna temel olacak bir tarzda hareket edecek hale getirmektir." Diğer bir ifadeyle, insanda gerek kendisinin, gerekse insanlığın mutluluğuna temel olacak bir *iç dünya* ve *huy* oluşturmaktır.

Satı Bey'in öğretmenlerden kendilerine güven, vakar ve haysiyet sahibi, rekabet duygusu ve eğilimleri yönüyle güçlenmiş çocukların yetiştirilmesini istemiştir. Bu istekler modern toplumun değerleriyle örtüşmektedir. Ona göre akıl ve zekâ, irade ile tanzim edilmez

ve güçlendirilmezse, yüksek ve verimli sonuçlar alınamaz. Çok zeki olmadığı halde sağlam ve dayanıklı olan kimseler, irade ve zekâca olan eksikliklerini telafi edebilirler. Yine ona göre, çocuklarda her şeyden evvel azim ve kararlılık geliştirilmelidir. Zira insanlığa ve medeniyetlere en çok hizmet eden kimseler, en zeki olanlar arasından değil, en büyük azim ve kararlılığa sahip olanlar arasından çıkmıştır. Akla sürekli vurgu yapan Satı Bey, bütün insanî alışkanlıkların ve eylemlerin akıl ve iradenin kontrolü altında olması gerektiğini belirtmiştir. Duyguların, hislerin ve algıların istenilen yönde geliştirilebileceğini ifade ederek eğitimin insanlar üzerindeki dinamik rolüne işaret etmiştir.

Türkiye'de öğretmenliğin profesyonel bir meslek olmasına en büyük katkıyı yapanların başında Satı Bey gelir. Bunun yanına moderne eğitim bilimin gelişimine dair faaliyetleri ve eserleri yadsınamaz. Bu yönleriyle Satı Bey Türkiye'de eğitimcilerin daima hatırlaması gereken öncü eğitimcilerden biridir.

Notlar/Kaynaklar

1 Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

2 Satı Bey'in hayatı şu eserlerden özetlenmiştir: Şit Tufan Buzpınar, "Sâti' el-Husrî", DİA, İstanbul 2009, C.36, s.176-177; Niyazi Berkes, "Arap Ulusçuluğu, Satı al-Husri", İslamlık, Ulusçuluk, Sosyalizm, Ankara: Bilgi Yayınları, 2. Bs. 1975, s.72-96; Şehbal Derya Acar, Eğitimde Bir Üstâd, Satı Bey'i Tanımak, İstanbul: Akademik Kitaplar, 2009; Fatma Çil, Satı Bey'in Hayatı, Eseleri ve Türk Eğitimine Katkıları, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004; Mustafa Ergün, "Satı Bey, Hayatı ve Türk Eğitimine Hizmetleri", *İnönü Üniversitesi Sosyal Bililer Dergisi*, s.1, 1987.

3 Türkçe ve Arapça eserlerinin listesi için bk: Acar, *age*, s.65-93; Çil, *age*, s.28-36.

4 Berkes, *age*, 1975, s.94.

5 M. Satı, *Fenn-i Terbiye*, İstanbul: Kitabhâne-i Askerî, 1327, C.1 s. 3; Ayrıca bk.; Satı, "Mektepler ve Ahvâl-i İçtimaiye" *Terbiye-i* İbtidaiye *Mecmuası*, S.7, s.1.

6 Mustafa E. (1996). *II. Meşrutiyet Devri Eğitim Hareketleri, (1908-1914)*, Ankara: Ocak Yayınları. s.124 vd.

7 Satı, "Tuba Ağacı Nazariyesi", *Muallim*, S. 12,1333, s.360-1.

8 "Satı Bey'in İstifası", İçtihad, 1 Nisan 1327, No: 44.

9 Satı Bey'in Darülmuallimîn'den istifa etme nedeni her ne kadar bu fikrî ayrılık gibi gösterilse de başka sebeplerin olması daha kuvvetle muhtemeldir. Bunu Ergün de dile getirmiştir. Bk: Ergün, *age*, 1996, s.126.

10 Satı Bey'in Darülmuallimîn'de yaptığı bu işlere yönelik fotoğraflar için bk: Acar, *age*, s.49-55.

11 Satı, "Darülmuallimîn Mesleği", *Tedrisât-ı* İbtidaiye *Mecmuası*, S.6, s.186-195'ten akt: Ergün, *age*, 1987, s.7.

12 Ergin, O. (1977) *Türk Maarif Tarihi 1-2*, İstanbul: Eser Matbaası. s.583-585.

13 "Talim ve Terbiye Hakkında bir Fenn-i Terbiye Mütahassısı ile Hasbıhal", *Sabah* 1.7.1914'ten akt.: Ergün, *age*, 1987, s.3.

14 Ülken, H. Z. (2001). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Ülken Yayınları. s.179, 181.

15 Satı, *Vatan İçin*, İstanbul: 1329, s.97-126.

16 Sâtî el-Husrî'den Süleyman Uludağ, İbn-*i Haldun Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2001.

17 Ülken, *age*, s.186.